
UN DREGĂTOR NEMȚEAN LA CUMPĂNA SECOLELOR XVI-XVII: DĂMIAN VISTIER*

de **Paul Daniel Nedeloiu**

Cuvinte cheie: Moldova, cancelarie, diac, uricar, vistier, boier

Cercetând evoluția stăpânirii funciare din ținutul Neamț la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor, aspect ce face parte din aria preocupărilor noastre în vederea alcătuirii tezei de doctorat, am constatat faptul că în numeroase acte interne este menționat un boier numit Dămian, în diverse ipostaze: dregător, stăpân de sate, martor sau hotarnic, semn al importanței sale în epocă.

Pornind de la această observație, am căutat să aflăm mai multe amănunte despre rolul acestui boier pe plan local, dar și în administrația centrală, cum a dobândit satele respective, cum au influențat structurile de familie și dregătoriile ocupate constituirea patrimoniului său funciar, ceea ce ne-a determinat să întreprindem o cercetare mai amănunțită asupra acestui subiect, concretizată în prezentul studiu.

Deoarece nu s-a ridicat niciodată la rangul de mare dregător, acest boier a scăpat atenției istoricilor, despre el nescriindu-se nimic până în prezent. Din acest motiv, baza acestui studiu o constituie documentele interne, fie emise de domnie, fie întocmite de boieri, publicate în diferite colecții de izvoare.

Metoda prin care am abordat acest subiect este prosopografia, introdusă în circuitul istoriografic românesc de circa un deceniu de Maria Magdalena Székely, prin intermediul tezei sale de doctorat, *Sfetcicii lui Petru Rareș*¹.

* Această lucrare a fost susținută de Fondul Social European în România, sub responsabilitatea Autorității de Management pentru Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [grant POSDRU/88/1.5/S/47646], căruia îi mulțumim pe această cale!

¹ Maria Magdalena Székely, *Sfetcicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2002.

Astfel, am avut în vedere patru aspecte esențiale: familia lui Dămian (rolul pe care l-au avut relațiile de rudenie în ceea ce privește ascensiunea socială și politică), studiată atât prin prisma ascendenților, cât și a descendenților, dinspre părinți și dinspre soție (I), cariera lui Damian, în speță dregătoriile ocupate în aparatul administrativ al Țării Moldovei și concluziile ce decurg de aici (II), stăpânirile funciare - modul în care s-a constituit patrimoniul funciar al acestui boier și factorii care au favorizat acest fapt (III), iar apoi, în final, activitățile sale ctitoricești, întrucât dimensiunea religioasă a fost, așa cum se știe², un element definitoriu al spiritului omului medieval (IV).

I. Familia (fig. 1, 2)

Acest boier este menționat pentru prima dată în actele interne la data de 7 mai 1580³, cu atribuția de diac în cancelaria domnească, în subordinea marelui logofăt Luca Stroici (1580-1591)⁴.

Era fiul unui Cârstea, fapt pentru care în unele acte apare și sub numele de Dămian Cârstovici⁵ sau Damian Cristeavici⁶.

Așa cum reiese dintr-un act intern din data de 2 august 1628⁷, Dămian se înrudea cu Ionașco Stângaciul, fiul lui Ion Stângaciul, fost pârcălab, probabil de Neamț⁸, întrucât o nepoată a sa era și nepoata lui Dămian. Interesant este și faptul că Ionașco Stângaciul, era tot diac⁹, ceea ce ne arată că meseria scrisului s-a transmis în această familie din generație în generație.

Prin soția sa, Nastasia, fiica lui Iosip Corlătescul, nepoata lui Toader Corlătescul¹⁰, se înrudea cu familiile Corlătescul, Ciocârlie, Dereptate, Bercea și Boldescul, o mătușă a acesteia, Gaftona, soră a tatălui ei, Iosip Corlătescul, fiind căsătorită cu Condrea Ciocârlie, nepotul lui Luca Dereptate¹¹. Este vorba despre aceeași familie Dereptate, pe domeniile căreia, în apropierea Romanului, a avut loc,

² Jacques Le Goff (coord.), *Omul medieval*, Editura Polirom, 1999, p. 7.

³ *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, Editura Academiei, București, 1951, nr. 176, p. 138.

⁴ *Ibidem*. Vezi și N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 326.

⁵ *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 331, p. 273, nr. 334, p. 277, nr. 335, p. 278, nr. 391, p. 325.

⁶ *Ibidem*, nr. 307, p. 253.

⁷ *DRH, A. Moldova*, vol. XIX, Editura Academiei, București, 1969, nr. 388, p. 534-535.

⁸ Cf. *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 352, p. 289-291 (unde se arată că avea „privilegiu de cumpăratură” de la Alexandru Lăpușeanu) și *DRH, A. Moldova*, vol. XIX, nr. 388, p. 534-535. Probabil este vorba despre Ion, pârcălab de Neamț, amintit în această dregătorie între anii 1551 și 1553 – vezi N. Stoicescu, *Lista marilor dregători ai Moldovei (sec. XIV-XVII)*, în *AIIAI*, VIII, 1971, p. 410.

⁹ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. IV, nr. 453, p. 357 – unde, printre martorii unei vânzări de ocini din satul Lățcani, pe Moldova, ținutul Suceava, se află și „Ionașco diac din Corni”, ori Ionașco Stângaciul era, așa cum am văzut mai sus, stăpân în Corni.

¹⁰ *Ibidem*, vol. II, nr. 381, p. 288-289.

¹¹ Cf. *Ibidem*, vol. I, nr. 299, p. 211 și *Ibidem*, vol. II, nr. 381, p. 288-289.

așa cum arăta Maria Magdalena Székely, ungerea lui Ștefan cel Mare ca domn al Țării Moldovei de către mitropolitul Teoctist, în primăvara anului 1457¹².

Familia Corlătescul era una dintre cele mai vechi din Moldova, începătorul ei fiind, foarte probabil, boierul Corlat, membru al Sfatului domnesc în vremea lui Alexandru cel Bun, în anii 1421¹³-1423¹⁴. Un unchi al soției sale, Dumitru Corlătescul, a fost mare vătav de Suceava, în anii 1580¹⁵-1583¹⁶, iar un verișor al acesteia, Cozma Ciocârlie, contemporan cu Dămian, a fost pârcălab de Roman în intervalul 1597-1606.

Din căsătoria cu Nastasia, care i-a supraviețuit, au rezultat cel puțin doi copii, menționați într-un act din timpul lui Vasile Lupu, la 25 noiembrie 1644¹⁷, unul numit Ursu, celălalt amintit doar, fără să i se precizeze numele. Probabil niciunul dintre aceștia nu au stat aproape de ea, motiv pentru care aceasta, după moartea soțului ei, dăruia unei nepoate dinspre soț, Dochia, fiica lui Cârstea, nepoată a lui Ionașco Stângaciul, părți din satul Corni¹⁸. Interesant este faptul că pe soțul acestei nepoate, pe Marco, Nastasia Dămienișca îl numea „ginerile” ei¹⁹, ceea ce ar putea însemna că Dochia fusese înfiată de aceasta, să aibă grijă de ea la bătrânețe.

II. Cariera

Cariera lui Dămian a început în vremea lui Iancu Sasul voievod, ca diac în cancelaria domnească, un document intern cu data de 7 mai 1580²⁰ fiind scris de acesta și iscălit de marele logofăt Luca Stroici. Actul nu s-a păstrat în original, ci sub forma unei copii târzii, din secolul al XX-lea²¹. În alte documente el este amintit cu dregătoria de pisar sau uricar, însă este vorba de una și aceeași funcție – rolul său fiind de a scrie actele de cancelarie, aflându-se, așadar, în subordinea marelui logofăt.

Se cunosc peste 30 de acte scrise de Dămian, în intervalul 7 mai 1580²² – 25 decembrie 1591²³, perioadă în care și-a exercitat atribuția de diac (fig. 3, 4).

¹² Maria Magdalena Székely, *Pe Siret, pe tină, la Doljești*, în *AIPI*, XXXIII, 1996, p. 503-516.

¹³ *DRH, A. Moldova*, vol. I, Editura Academiei, București, 1975, nr. 48, p. 70: „pan Corlat” și p. 71: „dominus Korlath”.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 55, p. 81 (Corlat este desemnat de Alexandru cel Bun în calitate de hotarnic într-o pricină dintre fiii lui Rotâmpan și Veriga vătâman).

¹⁵ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. III, nr. 180, p. 141.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 278, p. 226.

¹⁷ *DRH, A. Moldova*, vol. XXVII, Editura Academiei Române, București, 2005, nr. 455, p. 433.

¹⁸ *Ibidem*, vol. XIX, nr. 388, p. 534.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 176, p. 138.

²¹ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, CCCL / 42 (în continuare: Arhivele Naționale Iași).

²² *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 176, p. 138.

²³ *Ibidem*, vol. IV, nr. 44, p. 40.

Tot el a scris și un act din data de 15 decembrie 1598²⁴, păstrat în original²⁵, prin care voievodul Țării Moldovei, Ieremia Movilă dăruia Mănăstirii Bistrița și Mănăstirii Râșca iezerul Cahovul, până la Dunăre, însă la acea vreme, așa cum vom vedea mai jos, el era deja vistier²⁶. De altfel, chiar și după ce a devenit vistier, Dămian va mai îndeplini uneori și atribuția de ispravnic de acte. Spre exemplu, la 1 iunie 1596²⁷, deși i se spune vistier, el îndeplinește rolul de ispravnic de acte, deoarece în respectivul document se arată că „Damian vistier a învățat. Iacov a scris”, fapt ce se repetă și o lună mai târziu, la 14 iulie 1596, cu diferența că acum actul este scris de Adam diac. Acest fapt ne arată că experiența dobândită de Dămian vreme de un deceniu, cât fusese uricar, îl reclama în continuare în apropierea cancelariei domnești, chiar dacă între timp ocupa o dregătorie nouă, aceea de vistier.

În calitate de vistier, probabil al II-lea sau al III-lea, Dămian este amintit în actele interne în intervalul 1 iunie 1596²⁸ și 5 iunie 1604²⁹, perioadă în care s-a aflat în subordinea celui alt Stroici, marele vistier Simion Stroici. Între 1592 și 1595 nu este pomenit deloc în documente, ceea ce ne-ar putea indica faptul că, deși meseria de scriitor de acte era una dintre cele mai stabile în acea vreme, așa cum observa, cu mai bine de un deceniu în urmă, cercetătorul ieșean Silviu Văcaru³⁰, totuși Dămian își pierduse atribuția, poate și datorită faptului că era un apropiat al familiei Stroici, care se refugiase în Polonia³¹, cu Movileștii, cu care s-au și întors.

Moare înainte de 19 martie 1605, când este amintit într-un act de la Ieremia Movilă drept „răposatul Damian fost vistier”³².

Se constată că acest mic dregător, Dămian, fie în postura de uricar, fie în aceea de vistier, s-a aflat mereu în subordinea puternicei familii Stroici. În calitate de uricar l-a servit pe marele logofăt Luca Stroici, iar ca vistier a fost omul de bază al lui Simion Stroici, marele vistier al Țării Moldovei din vremea Movileștilor.

²⁴ *Ibidem*, nr. 295, p. 241.

²⁵ Arhivele Naționale ale României (București), Fondul M-rea Sf. Sava – Iași, XXXIV bis/3.

²⁶ Era vistier al II-lea sau al III-lea, întrucât mare vistier era Simion Stroici (1596-1607) - vezi N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 327.

²⁷ *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. IV, nr. 186, p. 141.

²⁸ *Ibidem*, nr. 186, p. 141.

²⁹ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. I, nr. 227, p. 159.

³⁰ S. Văcaru, *Dieci moldoveni în prima jumătate a secolului XVII: alianțe matrimoniale*, în *Arhiva Genealogică*, IV(IX), 3-4, 1997, p. 237.

³¹ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 326-327.

³² *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. I, nr. 295, p. 208.

III. Stăpâniri funciare

Din actele ajunse până la noi, relative la acest boier, știm că Dămian vistier a stăpânit părți din cel puțin nouă sate, în ținuturi precum Neamț, Suceava, Vaslui și Fălciu. Modalitățile în care a intrat în posesia acestei impresionante averi sunt diverse: moșteniri, cumpărări, schimburi, danii domnești, dar și zestrea primită dinspre soție. Astfel, el a moștenit de la părinți părți din satul Corni, din ținutul Neamț, și din Dumești, ținutul Vaslui. Pe acestea din urmă avea să le completeze cu altele, în aceleași sate, cumpărând diferite părți de la ruda sa, Ionașco, fiul lui Ion Stângaciul fost pârcălab, așa cum se precizează într-un act din 15 septembrie 1585³³.

Cum era și firesc, în virtutea dreptului de preemțiune, Dămian uricar era rudă cu ceilalți stăpâni din Corni. Dovada o constituie faptul că el se folosește de dreptul de protimisis, răscumpărând la data de 8 februarie 1591³⁴ de la Drăgan Ciolpan, fost pârcălab, 15 „ogoare” în Corni. Acesta din urmă le avea de la tatăl său, Ciolpan cel Bătrân, ce le cumpăraseră de la un Durdu, căruia îi dăduse un cal. Acum Dămian uricar îi întorcea calul lui Drăgan Ciolpan, intrând în posesia celor 15 ogoare. Actul se păstrează în original la Arhivele Naționale Iași³⁵. Nu știm în ce fel se înrudeau Durdu și Dămian uricar, actul neprecizând nimic în acest sens.

După moartea lui Dămian (ajuns între timp vistier), survenită înainte de 20 februarie 1617³⁶, cneaghina sa Nastasia „Dămieneasa” a fost nevoită să se judece cu frații soțului ei pentru dreptul de stăpânire asupra satului Corni, ea având câștig de cauză. Astfel, la 20 februarie 1617 Radu Mihnea îi întărea satul Corni, „fiindcă îi este dreaptă ocină și dedină și s-a pârât de față înaintea noastră cu frații lui Dămian fost vistier și i-a rămas din toată legea”³⁷.

Un alt stăpân din Corni, Ionașco diac, era martor la data de 3 iunie 1619, alături de alții, la răscumpărarea unor ocini în satul Lățcani, pe Moldova, din ținutul Suceava³⁸. Este posibil ca acest Ionașco să fie același cu cel care vânduse 15 septembrie 1585 jumătate din satul Corni lui Dămian uricar.

Un zapis cu data de 7131 <1622-1623>³⁹, păstrat în original⁴⁰, scris la Hârlău de Epifanie Băhnașul diac, ne informează că Nastasia Dămieneasa „vistierniceasa” dăruia nepoatei ei, Dochia, și soțului acesteia, Marco, și

³³ *Ibidem*, vol. III, nr. 352, p. 289-291.

³⁴ *Ibidem*, vol. IV, nr. 3, p. 2.

³⁵ Arhivele Naționale Iași, Fond Spiridonie, Moșia Bodești, Seliștea Corni, IV / 2.

³⁶ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. IV, nr. 140, p. 101.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, nr. 453, p. 357.

³⁹ *Ibidem*, vol. V, nr. 226, p. 161.

⁴⁰ Arhivele Naționale Iași, Fond Spiridonie, XXX/145.

feciorilor lui, a patra parte din satul Corni, „ce au fost a lor moșie mai dennainte vreme și au fost cumpărată de noi”⁴¹. Așadar, Dămian cumpărase anterior părți din Corni deoarece se înrudea cu cei care le stăpâniseră până atunci și care, reveneau acum în posesia lor, prin darul făcut de soția sa. Printre martori se găseau Gligorie Gorovei din Bârgăuani, sulgerul Mihalașco Pașco și Ionașco Peaico sulger.

Donația a fost confirmată de voievodul Miron Barnovschi la 2 august 1628⁴², când a fost alcătuit și ispisoc domnesc pentru acel sfert din satul Corni, păstrat și el în original⁴³. Cu această ocazie aflăm și alte legături genealogice: Dochia, soția lui Marco, era nepoata Nastasiei Dămieneasa dar și fiica lui Cârstea și, de asemenea, nepoată lui Ionașco Stângaciul, cel care îi vânduse lui Dămian uricar jumătate de sat. Judecând după aceste informații, dar și după faptul că Nastasia se aflase în litigiu cu frații soțului ei (ceea ce înseamnă că din familia acestuia provenea dreptul de stăpânire asupra Cornilor), este posibil ca Dămian uricar să fi fost văr cu Ionașco, fiul lui Stângaciul fost pârcălab, iar Cârstea, tatăl Dochiei, să fi fost fiul lui Ionașco.

Dregătoria de diac a contribuit și ea la sporirea averii lui Dămian. Ca atare, pentru slujbele sale credincioase a primit de la voievodul Petru Șchiopul satul Rușciori, și de la Ieremia Movilă satul Jidești, ambele pe Cracău, în ținutul Neamț, după cum ne informează un act ceva mai târziu, din 12 noiembrie 1624⁴⁴, din vremea lui Radu Mihnea vodă.

De asemenea, a mai stăpânit și părți din satul Băloșești⁴⁵ pe care le-a schimbat la data de 4 august 1597⁴⁶ cu Grigorie Băcea vistiernicel, pentru a șasea parte din satul Băcești, ambele aflate pe Pârâul Negru, în ținutul Neamț. Acesta din urmă o avea de la străbunicul său, Isaia, fiul lui Băcea, cumpărată în vremea lui Ștefan cel Mare, după cum se mai precizează în act.

Din dota soției sale, Nastasia, Damian a preluat părți din satele Corlătești și Stăjereni, pe Moldova, în ținutul Suceava. Acestea vor fi completate ulterior prin cumpărarea altora din aceleași sate, de la rudele dinspre soție, așa cum se poate constata și dintr-un zăpis din data de 25 aprilie 1603⁴⁷, păstrat în original⁴⁸. Prin acel zăpis, Vasilie, Candachia, Anasia, Gligorie, Alexa și

⁴¹ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. V, nr. 226, p. 161.

⁴² *DRH, A. Moldova*, vol. XIX, nr. 388, p. 534.

⁴³ Arhivele Naționale Iași, Fond Spiridonie, XXX / 146.

⁴⁴ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. V, nr. 403, p. 306.

⁴⁵ Cumpărate anterior datei de 4 august 1597, în vremea lui Ieremia Movilă, cu 240 de taleri de argint de la Toader și Ghervasia, copiii Agafiei, nepoții Maricăi, strănepoții lui Băloșescul, răstrănepoții lui Cozma Băloșescul – v. *DIR, Veacul XVI, A. Moldova*, vol. IV, nr. 236, p. 177.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 236, p. 177.

⁴⁷ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. I, nr. 135, p. 96-97.

⁴⁸ Biblioteca Academiei Române, DLXXXIX/140.

Anghelina, fiii Parascăi, nepoții lui Iosip Corlătescul, mărturiseau că au vândut de bună voie ocinile lor din satele Corlățești și Stejăreni lui Damian vistier și „cneaghinei milostivirii sale, Nastasia”, pentru niște cai.

În ținutul Fălciu a stăpânit o parte din satul Găgești, din „bătrânul Sârbului”, pe care soția sa, Nastasia Dămienișca și cei doi fii ai ei, dintre care numai unul este numit (Ursul), îl vindeau la data de 25 noiembrie 1644, împreună cu rudele lor, Antemiia și Odochia, fiicele Agafiei, unui Iacob Chihaia și cumnatului său, Ion, „pentru doi boi de negoț, și două vaci ialovițe, grase, și cincizeci merțe de grâu și un ughi, bani gata”⁴⁹.

IV. Activități ctitoricești

Așa cum s-a observat de multă vreme, actul de ctitorire nu înseamnă doar ridicarea unor edificii ecleziastice sau laice, ci și înzestrarea așezămintelor religioase, (mănăstirile și bisericile), cu bunuri materiale și spirituale, în speță cu domenii funciare, bani, robi, obiecte, cărți de cult ș.a.⁵⁰.

Nu cunoaștem edificii ridicate de acest dregător. A fost însă militor pentru mai multe mănăstiri. Astfel, Mănăstirii Secul i-a dăruit satele Rușciori și Jidești, pe Cracău, în ținutul Neamț, cu locuri de iaz și mori. Mai multe acte interne din primul sfert al secolului al XVII-lea conțin informații despre acest fapt. Se pare că erau anumite neînțelegeri în legătură cu dania făcută de răposatul Dămian vistier, fapt pentru care cneaghina acestuia, Nastasia, a apelat la domnie, voievodul Constantin Movilă confirmându-i la 4 iunie 1608 drepturile asupra lor: „Nimeni să nu aibă a se amesteca sau tulbura cava, pentru că domnia mea i-am dat acele sate precum i-au fost date și de alți domni de mai înainte și de sfântrăposatul părintele domniei mele”⁵¹. Așa cum vom vedea, la acea vreme satele respective deja se aflau în stăpânirea Mănăstirii Secul.

Câțiva ani mai târziu, la 18 ianuarie 1612⁵², voievodul Ștefan al II-lea Tomșa întărea Mănăstirii Secul cele două sate, despre care se arată că „le-a dat răposatul Dămian și cneaghnina lui Nastasia ... pentru pomenirea lor și a părinților lor”⁵³.

⁴⁹ DRH, A. Moldova, vol. XXVII, nr. 455, p. 433.

⁵⁰ D. Dan, *Patronatul în biserica ortodoxă din Bucovina*, în *Candela*, Cernăuți, an XXII (1903), p. 635. Vezi și Gh. Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în *SMIM*, p.106: autorul face distincția între ctitorii inițiali („cei dintâi ctitori”) și cei ulterioari („înzestrătorii de pe urmă”). De asemenea, vezi și Maria Magdalena Székely, *Femei-ctitor în Moldova medievală*, în *AIIAI*, XXXII, 1995, p. 442: actul de ctitorire este definit ca „un ansamblu de acțiuni cu finalitate spirituală, care cuprindea nu numai înălțarea de așezăminte religioase, ci și sprijinirea lor cu sume de bani, înzestrarea cu moșii, daniile în cărți și obiecte liturgice”.

⁵¹ DIR, *Veacul XVII, A. Moldova*, vol. II, nr. 199, p. 155.

⁵² *Ibidem*, vol. III, nr. 88, p. 54.

⁵³ *Ibidem*.

Prin faptul că la sfârșitul documentului se utilizează formula „Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a noastre”⁵⁴, se poate înțelege că erau anumite probleme legate de stăpânirea acestor sate. Ce fel de probleme implica această danie pare să ne lămurească un act din data de 6 iunie 1616⁵⁵, prin care voievodul Alexandru Movilă îl informa pe urednicul de Piatra să lase în pace satul Jidești care mai înainte fusese al ocolului Târgului Piatra: „tu să nu ai a turbura satul Jidești cu ocolul Pietrei, pentru că ne-a arătat cneaghina Dămienișa direasă de miluire a panului său, Damian vistier, de la sfântrăposatul părintele domniei mele, Eremia voievod, veșnica lui pomenire”⁵⁶.

Cele două sate au fost reconfirmate călugărilor de la Mănăstirea Secu și de domnii ulteriori: Radu Mihnea vodă, la 20 august 1616⁵⁷, Gașpar Grațiani, la 30 aprilie 1619⁵⁸, Alexandru Iliăș, la 4 aprilie 1621⁵⁹ și, în final, iarăși de Radu Mihnea, la 12 noiembrie 1624⁶⁰, când le-a făcut și carte domnească.

Din acest din urmă document, mult mai amplu, aflăm că Dămian fost vistier dăruise Mănăstirii Secu satele Rușciori și Jidești, „cu mare blestem”, pentru ca viețuitorii acestui locaș să se roage pentru sufletul lui și al părinților săi, dar și pentru a i se face pomenire din an în an, pe data de 30 ianuarie: „Iar pe rugătorii noștri, călugării din această sfântă mănăstire care am spus-o mai sus (Mănăstirea Secul, n.n.), îi rugase să-i facă lui pomenire din an în an, luna ianuarie 30, în ziua celor trei ierarhi și să-l scrie la marele, sfântul dumnezeiescul jertvelnic și să roage pe milostivul Domnul Dumnezeu și pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos pentru păcatele lui și ale părinților lui”⁶¹. Interesant este faptul că la finalul acestui act nu se mai folosește formula „Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a noastre”, semn că nu mai erau contestatari ai acestei danii.

Dămian vistiernic, împreună cu soția sa, Nastasia, au fost miluitori și pentru Mănăstirea Râșca. Acesteia i-au dăruit (înainte de 19 martie 1605, când este amintit ca fiind răposat⁶²), satul Bălănești, precum și părți din satele Băcești („Becești” în document) și Vârtop, cu trei iazuri, așa cum se poate constata dintr-un act din vremea lui Vasile Lupu, cu data de 17 aprilie 1644⁶³. Ulterior,

⁵⁴ Pentru semnificația acestei formule, vezi și A. Bodale, „Și altul să nu se amestece!”. *Despre semnificația unei formule în diplomația medievală*, în *AIIAI*, XLVI, 2009, p. 169-208.

⁵⁵ *DIR, Veacul XVII, A. Moldova*, vol. IV, nr. 12, p. 7-8.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 36, p. 25.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 415, p. 331.

⁵⁹ *Ibidem*, vol. V, nr. 39, p. 39.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 403, p. 306.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, vol. I, nr. 295, p. 208.

⁶³ *DRH, A. Moldova*, vol. XXVII, nr. 297, p. 282.

înainte însă de ultima dată menționată, Mănăstirea Râșca avea să dea aceste sate lui Gavril hatman, pentru ca să construiască în jurul mănăstirii un zid de piatră de 55 de stânjani, ceea ce acesta a și făcut. În plus, hatmanul a mai dat mănăstirii și 10 iepe.

Daniile consistente făcute de Dămian vistier celor două mănăstiri ne indică, pe de o parte, faptul că acesta dispunea de o avere considerabilă, dar și că se încadrează acelei pătri reduse de mari stăpâni funciari care au preluat la sfârșitul secolului al XVI-lea de la domnie inițiativa și activitatea ctitoricească⁶⁴, urmare a strânsei colaborări dintre boierime și Biserică, dar și a afirmării, din ce în ce mai pronunțate, a boierimii în raport cu instituția domniei.

AN OFFICIAL FROM NEAMȚ AT THE TURN OF THE SIXTEENTH AND SEVENTEENTH CENTURIES: DĂMIAN THE TREASURER*

Keywords: *Moldova, chancellor, medieval ranks (secretary, treasurer), boyar*

One of the most durable high rank in Moldavia during the Middle Ages was that of *uricar*, meaning a secretary in a voivode's chancellery. As it is known, the often changes of the head of state during the second half of the 17th century and the first half of the next century brought about several changes of the High Council's members. This often adjustment did not affect the secretaries of the Chancellery (*uricar*, or *diac*), as they were among the few who knew the diplomatic languages, especially Slavonic.

Among these high officials, in the last two decades of the 16th century and the first decade of the 17th century, we can find Dămian *uricar*, later the second or third treasurer. As he was not a high boyar, he is not mentioned by the historians, although his estates were not negligible, and we find several documents bearing his name. These documents, which were published in different collections, as they are issued either by the voivode or made out by boyars, are the basis of this study.

We meant to emphasize the role which this boyar played in the epoch, the importance of the relations with other noble families regarding the social and economic ascent, the villages which he owned, and also some aspects regarding the endowment of various religious institutions.

After analyzing the documents of the time we found that, although Dămian did not hold a high office, his land possessions were among the largest ones; he owned at least nine villages in counties such as Neamț, Vaslui, Fălciu and Suceava. Some of these villages were inherited from his parents (the case of those in Neamț), or constituted his

⁶⁴ V. Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Editura Vremea, București, 2001, p. 212.

* This work has been supported by the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectorial Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 [Grant POSDRU/88/1.5/S/47646], to whom we thank once again !

wife's dowry (as she was the descendant of an old family, whose lineage went back in the 15th century). The other villages were to be acquired by purchase or exchange especially at the time when he hold the high office of treasurer which conferred him the material means to increase his fortune.

We have not identified any establishments of this boyar, but in the spirit of piety specific to the medieval man, he was a benefactor for some monasteries, such as Secul and Râșca, which he gifted with villages from his own patrimony; these donations were also reconfirmed after his death, by his wife, Nastasia "Dămieneasa".

List of illustrations

Fig. 1. Dămian's genealogy (parental line)

Fig. 2. Dămian's kinship (from his wife side)

Fig. 3-4. Documents prepared by Dămian (19.II.1585; 12.VI.1589)

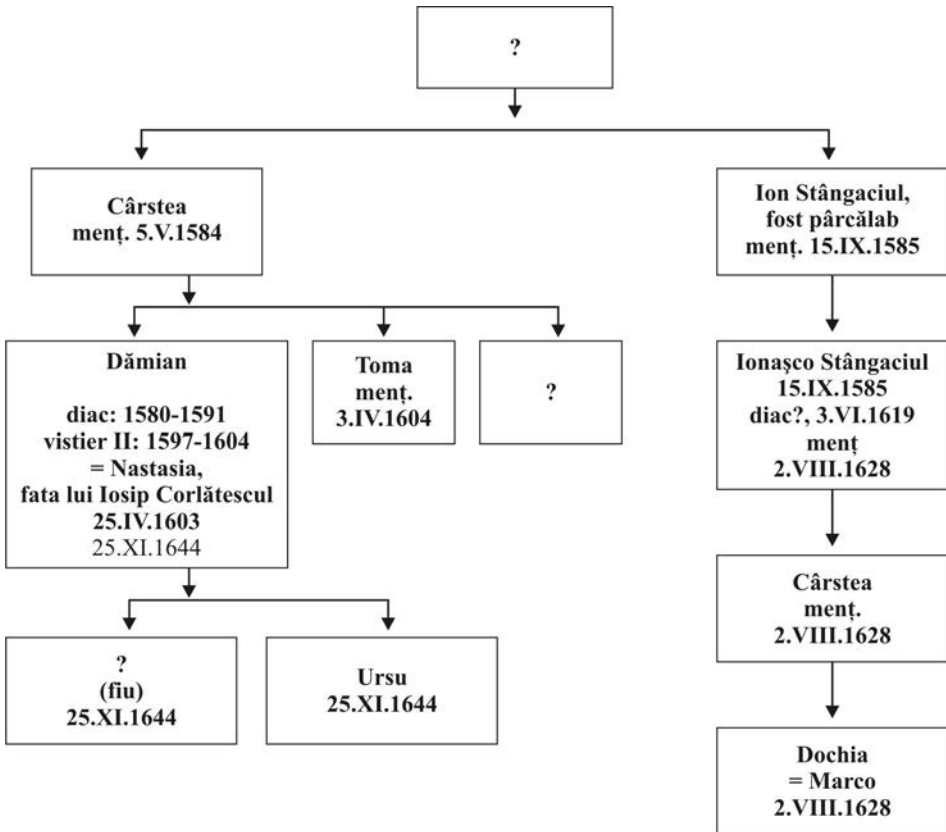

Fig. 1. Înrudiri ale lui Dămian vistier dinspre părinți (secolele XVI-XVII)

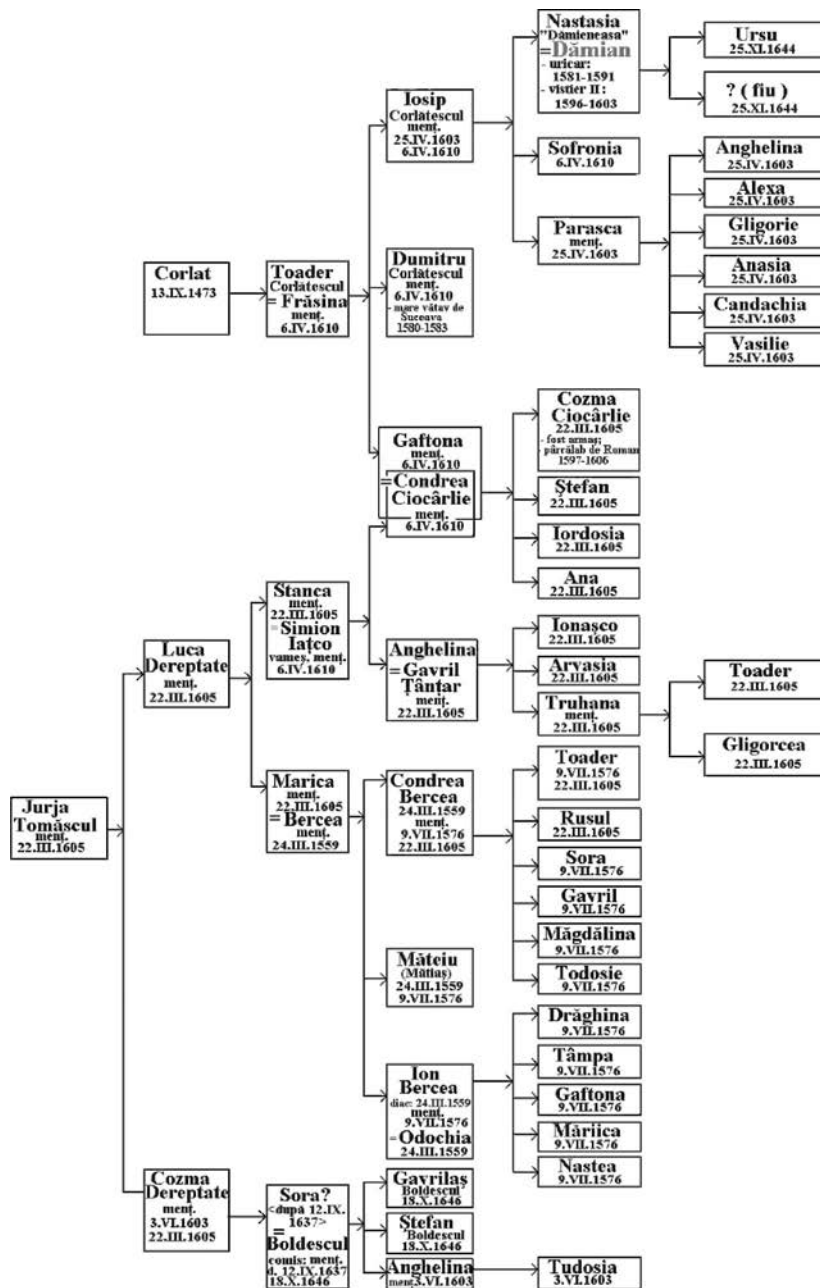

Fig. 2. Înrudiri ale lui Dămian vistier dinspre soția sa, Nastasia „Dămienasa”

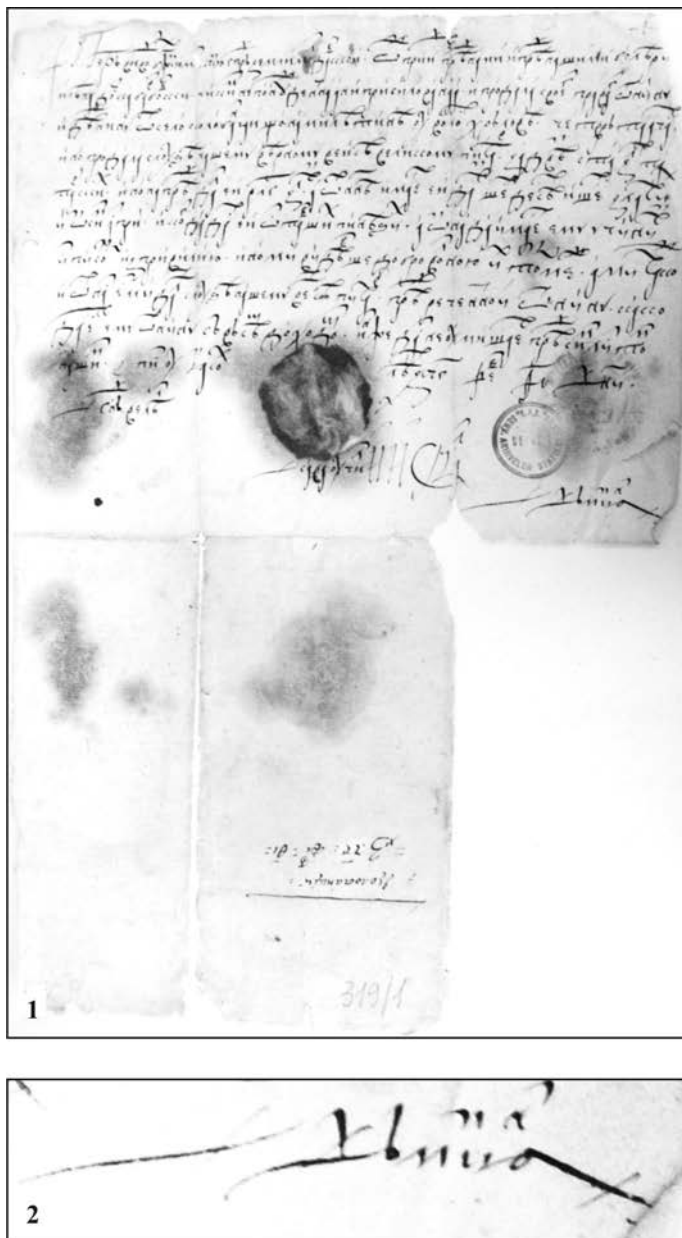

Fig. 3. 1. Act scris de Dămian uricar, 19 februarie 1585;
2. Iscălitura lui Dămian uricar, pe același act
(Arhivele Naționale Iași, Documente, CCCXIX/1)

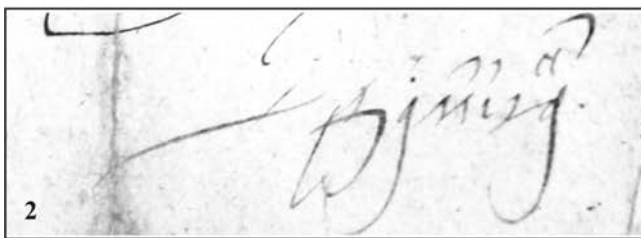
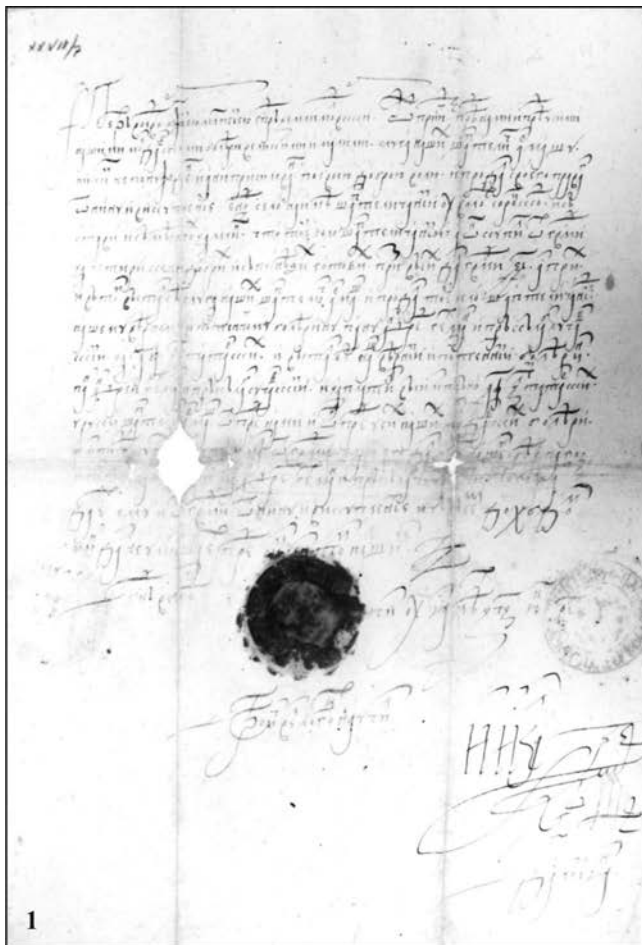

Fig. 4. 1. Act scris de Dămian uricar, 12 iunie 1589;
 2. Iscălitura lui Dămian uricar, pe același act
 (Arhivele Naționale Iași, Fondul Spiridoniei, Șeptelici, XXVIII/7)